

Citation style

Szajkó, Vojtěch: Rezension über: Julian Walker / Christophe Declercq (eds.), Languages and the First World War. Communicating in a Transnational War, Basingstoke; Hampshire: Palgrave Macmillan, 2016, in: Český časopis historický, 2018, 4, S. 1176-1179, DOI: 10.15463/rec.181114151

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

mi českými ministry a zahrnoval je úkoly, které by měli ve Vídni plnit. Jeho kontakty s Rezkem byly čistě utilitární. Rezek chápал rozšiřování české úřednické enklávy ve vídeňských správních a mocenských strukturách jako svou misi a v mezích možností ji rád plnil. Přirovnal se k mickiewiczovskému hrdinovi Konradu Wallenrodovi, čímž naznačoval svoji roli působení v cizím táboře a nutnost nedávat najevo své skutečné smýšlení.

Jádro Rezkovy korespondence s Kramářem spadá do období let 1897–1903, kdy Karel Kramář fakticky určoval směr mladočeské politiky. Klečácký považuje Kramářův vliv na Rezka za silnější než Pacákův, byť dochované dopisy mnohé pouze naznačují, neboť Rezek s Kramářem častěji konzultovali osobně než prostřednictvím dopisů. Z korespondence vysvítá i Rezkova citlivost na kritiku z řad vlastního národa, která mu později přivodila i psychické problémy vedoucí k hospitalizaci.

Klečáckého publikaci lze ohodnotit jako doklad ideální korelace mezi ediční prací a vědeckým zpracováním určitého tématu, zároveň i jako významný příspěvek k dějinám Národní strany svobodomyslné v desetiletí 1896–1906, neboť zachycuje politické záměry jejích čelných představitelů. V případech Václava Škardy a Bedřicha Pacáka jde o vpravdě průkopnickou práci, neboť jim zatím nebyly věnovány veřejně publikované monografie. Zároveň lze tuto edici vnímat, např. díky zmínkám o prvním používání telefonu či tehdejších léčebných metodách, jako vítaný zdroj k studiu dějin každodennosti. V první řadě však Klečácký předložil dalším badatelům nepřehlédnutelný zdroj informací k biografii Antonína Rezka. Z hlediska českých národních dějin a historie habsburské monarchie pak

edice zachycuje zlomové období, kdy rakouská vysoká byrokracie jako celek přestávala být anacionálním činitelem a začínala hrát ve svých jednotlivých představitelích roli advokáta zájmu národa, z něhož příslušní úředníci vyšli.

Pavel Cibulka

Julian WALKER –
Christophe DECLERCQ (eds.)
Languages and the First World War: Communicating in a Transnational War
(= Palgrave Studies in Languages at War)
London, Palgrave Macmillan 2016, 279 s.
ISBN 978-1-137-55029-3.

Stoleté výročí první světové války přináší v české i zahraniční historiografii řadu publikací. Sborník studií, věnovaný komunikaci a jazykovým bariérám mezi vojenskými korpusy a civilním obyvatelstvem různých národností za první světové války, přináší část referátů ze stejnojmenné konference,¹ pořádané Univerzitou v Antverpách a Britskou knihovnou v Londýně v roce 2014. Publikace je rozdělena do čtyř částí: I. Languages at the Front, II. Writing Home, III. The Home Front a IV. Collecting Conflict Words.

Otázka jazykové komunikace ve válce, po-
tažmo v armádách, ležela dosud mimo zorné pole historiků vojenství. Změnu přinesla devadesátá léta 20. století, kdy se novou kategorií analýzy stala „válečná zkušenost“, zkoumaná s využitím přístupů kulturní historie, sociální historie či jazykového

1 Druhý svazek, s podtitulem *Representation and Memory*, tvoří články věnované slovní a jazykové reprezentaci první světové války a konstrukci její historické paměti v dopisech, denících, literatuře, publicistice apod.

rozboru. Publikace se upíná na vojenskou sféru, přičemž civilní obyvatelstvo nechává stranou, nebo (dílem) je akceptuje v roli doplňku. Publikace je mozaikou desítek odborných pojednání, detailněji si všimnu jen těch, která považuji za inspirativní a novátorská. Závěrečná bibliografie slouží jako výborný přehled literatury k jednotlivým tématům.

Část I. obsahuje pět studií. Krista Cowman nabídla v intencích své specializace na ženskou otázku ve Velké Británii a Francii za první světové války příspěvek „The... ‘parlez’ is not going on very well ‘avec moi’: Learning and Using ‘Trench French’ on the Western Front“. Shrnula tu výsledky interdisciplinárního výzkumu, v němž byly uplatněny mj. nástroje lingvisticko-sémantické analýzy. Výklad představuje užívání francouzštiny britskými vojáky na západní frontě v letech 1914–1918 a byl vystaven na základě dobových slovníkových příruček (malých anglicko-francouzských slovníků, které obsahovaly i základní konverzační fráze). První z nich, *How to say it in French?*, vyšla roku 1914, postupně vznikl dokonce termín *Trench French* (zákopová francouzština).

Richard S. Fogarty se v příspěvku „We did not speak a common language. African Soldiers and Communication in the French Army, 1914–1918“ zabývá koloniálními vojáky ve francouzské armádě. Na západní frontě bojovalo přibližně 500 000 mužů ze všech francouzských koloniálních držav. Fogarty se soustředil na jazykové vzdělávání tzv. senegalských střelců (*tirailleurs sénégalais*), což byly pěchotní útvary tvořené rekruty z Francouzské Západní Afriky. Výklad se opírá o prameny z Archivu ministerstva zahraničních věcí v Paříži a manuály pro výuku francouzštiny, např. *Le français*

tel que le parlent nos tirailleurs sénégalais z roku 1916, které inspirují k podobně zaměřeným výzkumům.

Zájemce o středoevropské a české dějiny upoutá článek rakouské historičky Tamary Scheer „Habsburg Languages at War: ‘The linguistic confusion at the tower of Babel couldn’t have been much worse’“. Zajímavá studie vznikla v rámci projektu, zaměřeného na jazykovou otázku v rakousko-uherské armádě v letech 1868–1914. Cílí na tzv. Společnou armádu (*Gemeinsame Armee*), nejpočetnější složku ozbrojených sil Rakouska-Uherska, a dotýká se první světové války okrajově. Ovládat všechny jazyky multietnické monarchie nebylo v silách velitelského kádru armády. Vojáci za účelem utužení morálky a kuráže k boji směli zpívat písně v mateřském jazyce: Češi Kde domov můj, Maďaři písně z revolučních let 1848–1849 apod. (s. 67).

Články vojenských historiků Petera Doyla a Robina Schäfera („Fritz and Tommy. Across the Barbed Wire“) a lingvistky Sandrijn Van Den Noortgate („Caught in the Crossfire. Interpreters during the First World War“) jsou vyvážené z hlediska zastoupení metodologických a výkladových pasáží. Britsko-německý tandem autorů charakterizoval na pozadí dichotomie „Kamerad – surrender“ rozdíly v procesu obohacování slovní zásoby německých a britských vojáků na západní frontě, belgická překladatelka zachytila Pařížskou mírovou konferenci v letech 1919–1920 optikou události, v níž hráli klíčovou roli překladatelé. Bez nich by vzájemná komunikace mezi účastníky konference byla nemožná. Takový náhled na mírová jednání po první světové válce je podnětný již s ohledem na upozaděnění diplomatických a politických dějin v postmoderní historiografii.

Příspěvky druhé části knihy poji metodologie dějin mentalit, aplikovaná na osobní korespondenci vojáků a válečnou propagandu. Citované úryvky z dopisů vykreslují mentalitu pisatelů, a jsou dokladem jejich politického a ideologického zánění či naopak nezájmu. Takto jsou pojaty články anglické historičky Hilary Footitt („Poetry, Parables and Codes. Translating the Letters of Indian Soldiers“), velšského televizního producenta a moderátora Ifor ap Glyn („Dear Mother, I am very sorry I cannot write to you in Welsh...’ Censorship and the Welsh Language in the First World War“) a již zmíněného Christopa Declercqa („Belgium and the Semantic Flux of Flemish, French and Flemings“). Hlavními aktéry jsou zde Indové, Velšané a Vlámové, kteří během světové války v armádách svých států zastávali druhořadé postavení. Jejich dopisy z fronty, psané mateřským jazykem, byly cenzurovány, přesto ve všech třech případech podávají originální svědectví ovlivněné vlastní, specifickou kulturou.

Účinky válečné agitace prozkoumal na příkladu italské armády belgický historik Koenraad Du Pont, věnující se válečné žurnalistice. V článku „Sociolinguistic Aspects of Italian War Propaganda. Literacy, Dialects and Popular Speech in the Italian Trench Journal L’Astico“ seznamuje čtenáře s tzv. zákopovými časopisy (*trench journals*), a to skrze úryvky jednoho z nich. Třetí část svazku mírně vybočuje z převládajícího zaměření publikace na prostředí bojišť první světové války. Upíná se k civilní sféře, ale činí tak z pohledu vojenských, tentokrát okupačních sil. Úvahy o funkci válečné propagandy na tzv. domácí frontě vycházejí z erudice autorů, mezi nimiž kromě historiků najdeme i literární vědce. Předmětem jejich zájmu je tzv. řízený jazyk,

nezbytná součást všech způsobů ovlivňování veřejného mínění. Hillary Briffa, doktorka válečných studií na King’s College v Londýně, zahrnuje do článku „Malta in the First World War. Demon Kaiser or Colonizer?“ koloniální, třídní a národnostní aspekty propagandy na strategickém souostroví ve Středozemním moři. Hlavním zdrojem informací se pro ni stala tři novínová periodika, vydávaná v letech 1914–1918 v maltštině, pod vlivem britské koloniální správy. Autorka sleduje negativní konotace propagandy spíše v počátečním období války a vyvozuje závěr, že ačkoliv Malta dokázala z pozice britské operační základny vytěžit mnoho výhod, nevyhnula se nakonec povstání „Sette Giugno“, k němuž došlo roku 1919 navzdory tiskové kampani, oslavující vítězství Dohody. Skot Gavin Bowd, specialista na moderní dějiny a kulturu Francie, podal v příspěvku „From Hatred to Hybridization. The German Language in Occupied France, 1914–1918“ rozbor jazyka jako nástroje okupačního režimu. Tentýž záměr realizoval i Belgičan Marnix Beyen v článku „Linguistic Syncretism as a Marker of Ethnic Purity? Jerom Leuridan on Language Developments among Flemish Soldiers during the First World War“. Popisuje v něm situaci, kdy po zahájení germanizace Němci okupovaných Flander ožilo mezi Vlámky vlastenectví, spojené s oživením vlastního jazyka a kultury, realizované však s podporou německého císaře a na úkor belgické státnosti.

Čtvrtá část knihy je zasvěcena vývoji slangu během první světové války s akcentem na mluvený i psaný anglický jazyk, užívaný vojáky a civilním obyvatelstvem Britského impéria. Tuto část tvoří dvě studie. Jejich autorkami jsou profesorky anglického jazyka a literatury: Lynda Mugglestone

z Oxfordu nastínila vývoj slangu a slovní zásoby v době války na konkrétním příkladu. V příspěvku „English Words in War-Time. Andrew Clark and Living Language History, 1914–1918“ vychází z deníku a lexikografických sbírek evangelického pastora Andrew Clarka, který mezi léty 1914 až 1918 působil v malé vesnici v hrabství Essex. Clarkovy práce jsou podle Mugglestone jedinečným zdrojem informací, umožňujícím nahlédnout do procesu vzniku válečných neologismů, včetně pojmu „zákopové válčení“ (*trench warfare*). Devadesát dva svazků jeho deníku *Echoes of the 1914 War in an Essex Village* (srpen 1914 až prosinec 1919) představuje kolektivní historii malé komunity. Lze souhlasit s autorkou, že jde o „historii odpoutanou od velkých faktů a velkých mužů“. Clark dokázal výborně zaznamenat běžnou každodenní mluvu a slang, stejně jako oficiální projevy, jazyk žurnalistů i reklamy. Přínos recenzovaného díla tkví zejména v interdisciplinarity prezentovaných výsledků, které leží v průsečíku historio-graphického, literárního, jazykovědného a kulturně-historického výzkumu. Studie doplněné smíšeným rejstříkem potvrzují, že nezbytnou součástí vojenského řemesla a vedení války je komunikace. Jakýkoliv komunikační nástroj, v tomto případě jazyk, může být silnou zbraní, což dokládají i kognitivní posuny propagandy a jejich důsledky. Obě témata jsou v publikaci ilustrována i zajímavým obrazovým doprovodem v černobílém provedení.

Vojtěch Szajko

Pavel KREISINGER

Češi a Slovinci v Austrálii v 1. polovině 20. století a jejich účast ve světových válkách
 Praha, Academia 2018, 400 s.,
 ISBN 978-80-200-2821-1.

Jakkoli nejmenší kontinent, Austrálie, je od českých zemí značně vzdálen, není v době moderní techniky a dopravních možností problémem ani bádání v tamních institucích. Mezi těmi, kteří se do australských archivů dostali, je i mladý olomoucký historik Pavel Kreisinger. Téma, které si zvolil – česko-australské vztahy – je dosud zpracováno pouze torzovitě a s rozdílnou kvalitou; otázka účasti původem českých vojáků v ozbrojených silách našich protivníků dosud zkoumaná téměř nebyla.

Vzhledem k tomu, jak málo toho český čtenář o australských dějinách ví (jakkoli existují již dva překlady *Dějiny Austrálie*, od Geoffrey Blaineyho a Stuarta Macintyreho), rozhodl se autor před vlastním výkladem o našich vojácích do knihy včlenit i několik stručnějších pasáží, rekapituluujících australské dějiny. Nemají charakter samostatných exkurzů, jsou pojaty jako organická součást knihy, jakkoli její gros se týká bohemikální tematiky.

První světová válka (1914–1918) zasáhla Austrálii, jako součást britské koruny, velmi silně: počet jejích padlých (cca 60 000) je srovnatelný například se ztrátami americké armády. Mezi jejími vojáky, kteří zasáhli do bojů na zejména evropských frontách, bylo i několik Čechů: z nich autor sleduje zejména osudy Františka Hájka, ale i několika dalších, včetně (v dalším výkladu zmíněného diplomata) E. J. Hajného. Většina našich krajanů byla nasazena na soluňské frontě, jednotlivcům se podařilo dostat i do československých legií.